

Några ålderdomliga fiskemetoder med risbyggnader.

Af

Sven Ekman.

Den omläggning af kulturen från allmoge- till industrikultur, som är ett af vår tids kännetecken, gör sig som bekant märkbar bl. a. på fiskets område. Hvad själfva redskapen och metoderna beträffar, verkar industrien här omskapande hufvudsakligen på det sätt, att metall- och garnredskapen nått en allt högre fulländning, samtidigt som de blifvit relativt prisbilliga, hvarigenom de i konkurrensen undanträngt de gammalmodiga träredskapen. Härtill kommer också en annan omständighet, som icke alldeles direkt sammanhänger med industriens uppsving, nämligen att fiskerilagstiftningen lagt sin hand på yrkets utöfning och aflyst en del redskap eller påbjudit deras förändring. Dessa omgestaltningar ha redan pågått i rätt stor utsträckning.

I efterföljande rader skall en skildring lämnas af några utdöende eller redan utdöda redskap och metoder, där risbyggnader spela en viktig roll för att leda eller locka fisken till den egentliga fångst-apparaten. De ha påträffats hufvudsakligen i sydsvenska höglandet.¹

Ledarmar med ryssjor.²

Redan vid en flyktig passage förbi de sydsvenska insjöarna kan man mycket ofta iakttaga längre eller kortare stängsel af ris, som

¹ Bl. a. under en resa sommaren 1915, som jag företog med understöd från Svenska Turistföreningen. Jag begagnar tillfället att här uttrycka min tacksamhet för det lämnade bidraget.

² Då det är mig bekant, att dr I. Arvidsson är sysselsatt med en utförligare skildring af hithörande typer, meddelar jag i det följande endast hvad jag själf sett, utan att gå in på någon litteraturgranskning.

gå från stranden utåt sjön. I sin typiska byggnad bestå dessa af ett antal störrar, nedslagna parvis i botten med lämpliga afstånd mellan paren, och ris emellan dem. Riset lägges från botten upp till ytan och sammanhållles naturligtvis af störrarna och af de vidjor, som binda tillsammans störrarna i samma par. Det hela liknar alldeles en gårdsgård, blott med den skillnad, att horisontalt ris ersätter gårdselstängerna. Gårdsgården är tydligen urtypen för denna fiskebyggnad, hvilket framgår äfven af den benämning, man ger störrparen:

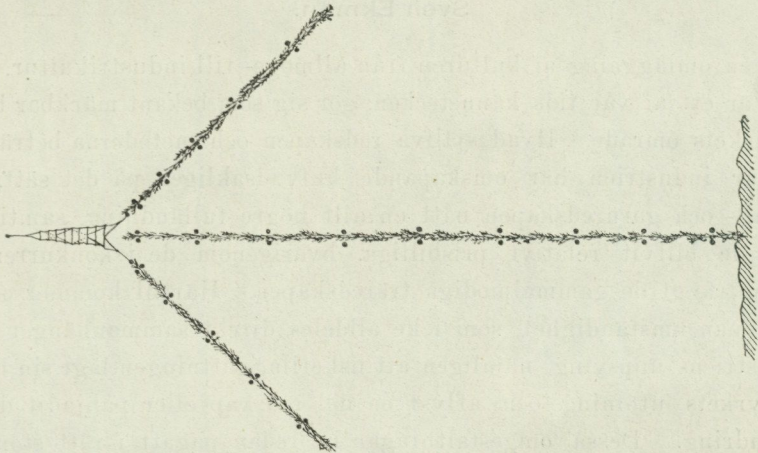

Fig. 1. Planteckning af ledarm med två sidoarmar och ryssja.
Skedesjön i Hults sn, Jönköpings län.

de kallas (åtminstone i n. ö. Småland och s. Östergötland) »hot», ett namn som också begagnas för gårdsgårdarnas störrar: man talar t. ex. om att bygga så och så många hot gårdsgård.

Meningen med dessa risstängsel är, att fisken skall ledas längs dem till den ryssja, som placeras i deras yttre ända. Ryssjans infogande i risarmen framgår af närstående skiss, fig. 1. I sin fullständigaste form består stängslet af tre delar: en arm, som börjar vid stranden, och två som från denna arms yttre ända gå snedt bakåt åt hvardera sidan. Dessa tre armar stöta emellertid icke alldeles intill hvarandra, utan en öppning lemnas på hvar sida om midtarmens ända, och i denna öppning placeras ryssjan så, att midtarmen pekar midt in i ryssjans gap. När fisken under våren och för-

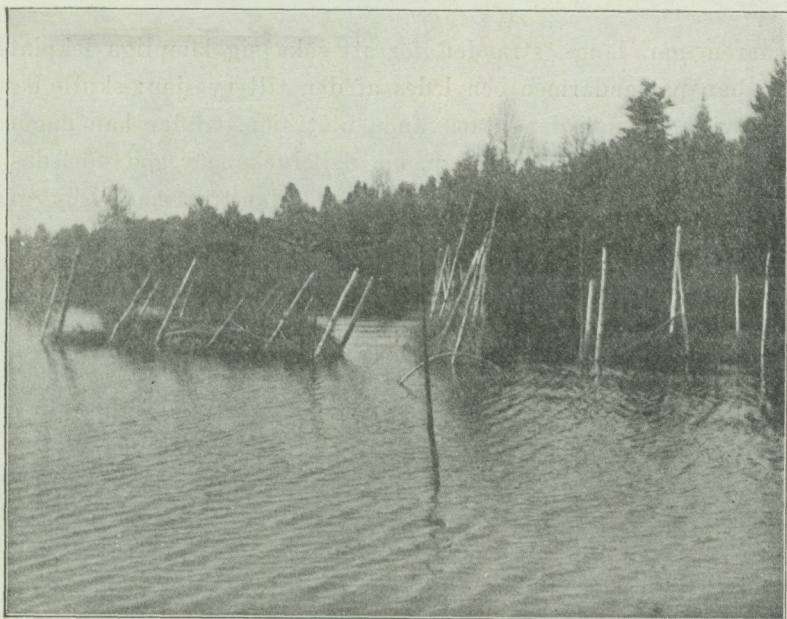

Fig. 2. Trearmadt risstängsel med ryssja, sedt utifrån. Sjön Bunn, Jönköpings län. Förf. foto.

Fig. 3. Trearmadt risstängsel, sedt från land. Sjön Bunn, Jönköpings län (ej samma stängsel som i fig. 2). Förf. foto.

sommaren går längs stranden för att söka sig lämpliga lekplatser, stöter han på landarmen och ledes af den till ryssjan; skulle han ej genast vilja gå in i den utan vända utåt sjön, träffar han någon af de kortare sidoarmarna och kan, om fiskelyckan är god, förledas att återvända in mot ryssjan. Fig. 2 visar en sådan trearmad risbyggnad, sedd utifrån sjösidan, med ryssjans ändstör närmast åskådaren och den stora bågen vid ryssjans mynning höjande sig öfver vattenbrynet i öppningen mellan risarmarna. I fig. 3 visas ett annat stängsel af samma slag, sedt från landsidan och med ryssjan borttagen.

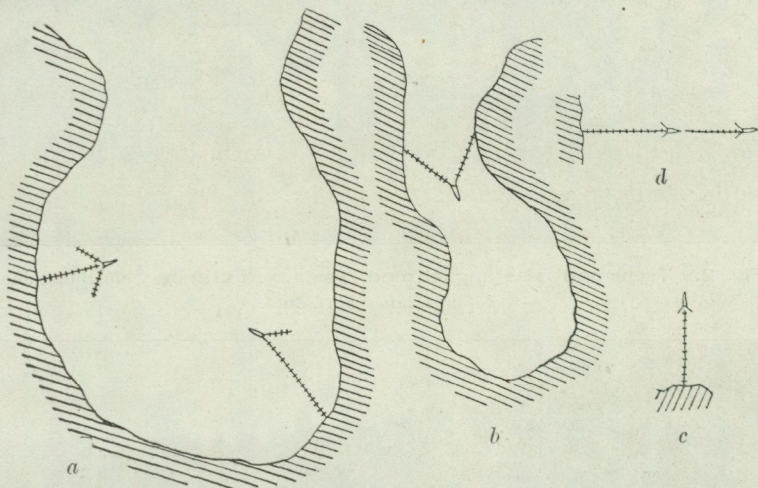

Fig. 4. Olika typer af ledar med ryssjor, i *a* och *b* inlagda i terrängen i samma skala som stränderna, *a* från Försjön, Hults sn, Jönköpings län; *b* från Skedesjön i samma sn; *c* från Vidöstern m. fl. sjöar; *d* från Dörrarps sn, Kronobergs län.

Emellertid äro icke alla risstängsel så fullständigt inrättade. I fig. 4, som visar deras anordning i förhållande till strändernas sträckning, tillhör endast det venstra stängslet i fig. *a* (se äfven fig. 5) den nu beskrifna typen. Det högra i samma figur har bakåtgående arm endast åt ena hållet, tydligen emedan man räknat ut, att den mesta fisken bör komma utifrån sjön och icke inifrån viken. Den, som skulle kunna tänkas komma från det sistnämnda hållet, passerande andra stranden utifrån sjön, bör tydligen till största delen ha blifvit uppfångad af den andra ryssjan. I fig. *b* se vi, hur midtarmen alldeles slopats

och sidoarmarna gjorts desto längre, i tydligt beroende af platsförhållandena. Det hade i detta fall tydligen varit bättre fiskevård, om fångstapparaten blifvit vänd åt motsatt håll, så att fisken fått tillfälle att genom någon öppning i stängslet komma in till starrängen i vikens inre och leka där, innan den blifvit bortfångad. Ännu enklare är den i fig. 4 *c* framställda varianten, där endast midtarmen är i behåll och själfva ryssjans korta nätarmar få göra tjänst åt sidorna, en ganska vanlig typ, kanske den vanligaste af alla. Någon gång äro icke ens ryssjorna försedda med sidoarmar (Hults sn, Jön-

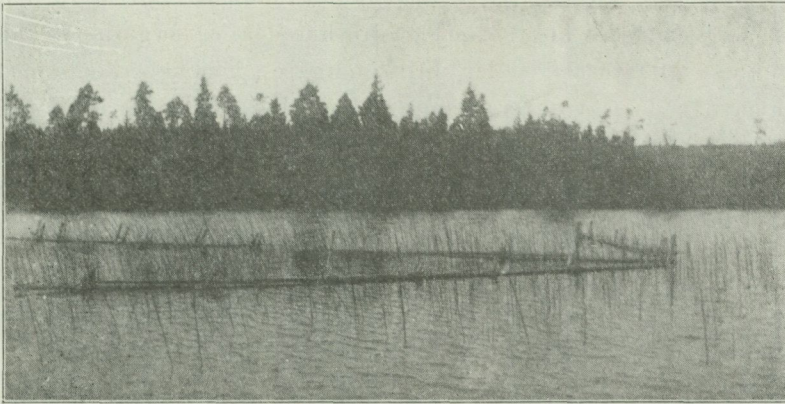

Fig. 5. Trearmadt risstängsel med ryssjan borttagen. Försjön i Eksjötrakten. Samma stängsel som det vänstra i fig. 4 *a*. Förf. foto.

köpings län). Som en vidare utveckling af denna typ har typen *d* framgått, med två ryssjor i rad. Den förefaller att ha varit använd endast i undantagsfall; själf har jag icke sett den i verkligheten, endast fått en planteckning af den af en fiskare i Dörarps sn i Kronobergs län.

Risarmarnas längd varierar naturligtvis efter de lokala förhållandena (vattnets djup m. m.); mycket korta armar såg jag i Kinda härad i Östergötland och N. Tjust i Kalmar län använda närmast land såsom ledarmar för katsor. Äfven byggnadssättet varierar. Den normala konstruktionen har nyss blifvit skildrad. På vissa ställen bryr man sig icke om att sammanhålla störrarna i samma par med vidjeband, af lättja eller möjligen emedan botten är så fast,

att störrarna stå bra ändå. I andra fall kan naturligtvis järntråd få ersätta vidjebanden, såsom fallet är äfven vid gärdsgårdsbygget, och stundom (såsom i Vidöstern på ett och annat ställe) sättas störrarna icke ens parvis, utan i sieksack med lutning inåt riset och sålunda klämmande fast detta. Ibland kan riset ersättas med bräder, ibland naturligtvis med en bit gammalt nät. Eller den nya tiden har ännu brutalare satt sin prägel på materialet, i det att man använder järntrådsnät.

Dessa stängsel gå på olika trakter under olika namn. I hela Jönköpings län (möjligen med undantag af den sydvästra delen) liksom äfven i det angränsande Ydre härad af Ötsergötland kallas redskapet ett »verke»¹ eller fullständigare »hommeverke», emedan »homma» är dessa trakters namn på det slag af ryssjor, som placeras däri. Antagligen begagnas detta eller ett mycket liknande namn äfven i nordöstra Västergötland (jfr »mörteverkel» s. 105), och i Uppland förekommer formen »verka» (jfr. sid. 102). I Kinda härad i Östergötland och i Norra Tjust i Kalmar län brukas namnet »landgång», i sistnämnda härad äfven »landgård». Detta namn begagnas också vid sjön Vidöstern söder om Värnamo och torde alltså haft en vidsträckt utbredning. I denna trakt finna vi också namnet »vase», som emellertid i vanliga fall har en annan betydelse (jfr. nedan), och äfven »följare» är ofta benämningen därstädes. Slutligen kallas risarmarna i trakten väster om Västervik också »hag», en benämning, som öfver hela landet har gifvits åt de risstängsel af enklare konstruktion, som vid snarning och annan gillerfångst af hare och skogsfågel fordom byggdes för att leda djuren mot fångstredskapet och alltså på torra landet fullkomligt motsvarade risarmarna för fiskarna i vattnet.

Ledarmar med mjärdar. Mjärdarnas ställning till ryssjorna.

Ett par mjärdtyper. Innan vi gå in på hufvudsaken i den följande framställningen, risbyggnaderna i deras förhållande till mjärdarna, böra ett par inledande anmärkningar göras om mjärdarna själfva.

¹ i Ydre har pluralis formen »verkar».

Frågan om olika typer af mjärdar skall här icke beröras i sin helhet. Dock behöfva vi för den följande beskrifningen särskilja två typer. Den ena utgöres af de mjärdar, som placeras i sitt fångstläge helt enkelt så, att de sänkas ned på sjöbotten genom ett rep, som fästes på midten af mjärdens öfversida, och som än i dag stund-

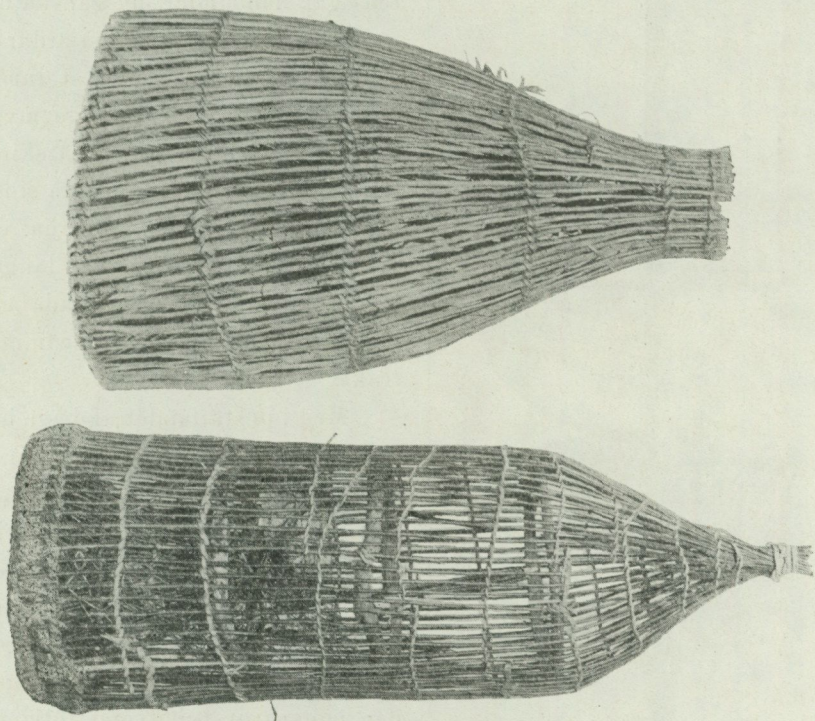

Fig. 6 och 7. Sänkmjärdar af träsprötar. Från Oxberg i Mora, Dalarna. Originalen i Göteborgs Museum.

om göres af bast, snodda trädrötter, tagel eller svinborst. Denna typ kunna vi kalla sänkmjärde (fig. 6 och 7), ett namn, hvarmed den också af befolkningen i norra Småland betecknas. Den andra typen (fig. 8) placeras i sitt fångstläge på annat sätt. Mjärdens mynningsdel är nämligen fästad vid två störrar, en på hvardera sidan, hvilka med tvärgående slåar hållas tillsammans, och den sålunda bildade lyftinrättningen fästes på ett eller annat sätt; hos de fiskredskap, hvarom det i det följande skall bli fråga, helt enkelt därigenom, att de

nedre ändarna köras ned i botten och de öfre bindas fast vid andra störrar. De nedre äro då tillspetsade och icke såsom i fig. 8 tvärhuggna. I det följande kommer denna typ att kallas *lyftramsmjärdar*;

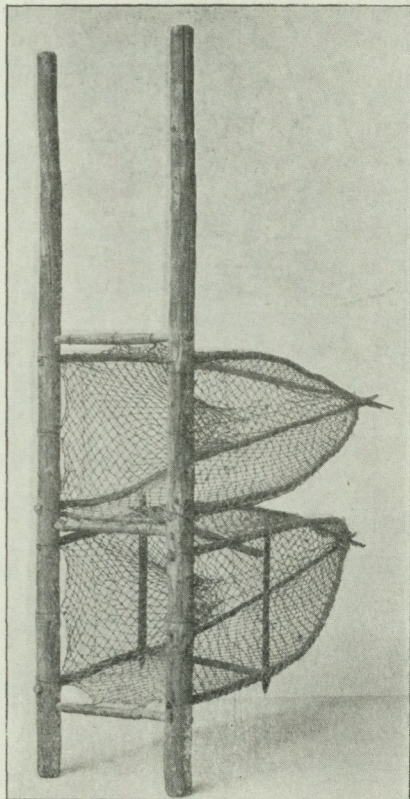

Fig. 8. Lyftramsmjärdar, två i höjd, af garnnät kring trästomme. Skedevi sn i n. Östergötland. Nordiska Museet, nr 115,201.

dar; i nordöstra delen af Jönköpings län (åtminstone i Eksjötrakten) går den under det ganska betecknade namnet »stegemjärdar».¹ Mjärdens vidfästning vid störrarna sker antingen så, att dess mynning är försedd med en särskild, fyrkantig ram, hvars lodräta sidor fästas vid de nämnda störrarna, eller så, att själfva mjärdens längdsprötar stickas in i dem. Båda metoderna förekommo i nyssnämnda trakt.

Med uppställandet af dessa båda typer vill jag ingalunda hafva sagt, att de motsvara två hufvudriktningar i mjärdarnas utvecklingshistoria, eller att jag anser en sådan klassificering motsvara andra vetenskapliga kraf. Grupperingen är gjord endast af det skäl, att den motsvarar behovet i följande framställning; den torde för öfrigt på ett någorlunda tillfredsställande sätt vara uttryck för en upp-

delning af mjärdtypen, som kommit till stånd med hänsyn till de praktiska behoven vid fiskets utöfning. Lyftramsmjärdarna har jag förut,² då det var fråga om de norrländska typerna, kallat tinor, sänkmjärdarna endast mjärdar. För uppställandet af ett vetenskap-

¹ Möjligen är dock detta namn en förvrängning af »stäkmjärdar» (»stäk» besläktadt med »stake»), ett namn som begagnas i Skedevi socken i norra Östergötland.

² Norrlands jakt och fiske, Uppsala 1910, sid. 300 m. fl.

ligt system öfver mjärdarna borde man gifvetvis taga hänsyn äfven till detaljerna i deras bindningssätt, något som för öfrigt borde påbörjas med det allra snaraste, innan de få kvarlevorna hinna att fullständigt försvinna, och medan man ännu kan få upplysningar af personer, som kunna förfärdiga mjärddar.

Mjärdarnas användning för olika fiskslag. Ändamålet med mjärdarna var nog ofta att fånga hvilket slags fisk som helst, och man såg naturligtvis ej ogärna, att äfven stor, matduglig fisk gick i fällan. Vi skola också i det följande se ett par exempel på att sådan verkligen kunde vara hufvudmålet för mjärdfångsten. Men under senare tid tycks större fisk endast undantagsvis fångats, om man bortser från laken, och äfven fordom var nog fångsten oftast inriktad på småfisk.¹ Den ringa storlek, mjärdarna i de sydsvenska insjöarna under senare tid alltid ägt, gör, att det hufvudsakligen varit agnfisk, afsedd att användas som bete vid olika slag af krokfiske, som eftertraktades. Vanligtvis var det fråga om småabborre och mört, oftast den sistnämnda, och dessa fångades endast under lektiden om våren och försommaren; hela anordningen vid mjärdarnas utsättande baseerade sig, som vi i det följande skola finna, på fiskarnas lekvanor. Men efter leken besökas lekplatserna af den fisk, som i södra Småland kallas »svaltfisk», d. v. s. sådan, som äter den lagda rommen, och då kunde äfven större fisk fångas.

För agnfisket äro mjärdarna eller kassarna, som de kallas kring Mälaren, synnerligen lämpliga redskap. Framför näten ha de nämligen den fördelen, att man får agnfisken icke blott lefvande, utan fullkomligt oskadad, hvarigenom den både kan hållas längre i sump och har ett högre värde vid omedelbar användning. Hade icke agnfisk än i dag varit behöflig för krokfisket, så hade nog mjärddar för länge sedan varit ur bruk i insjöarna, utom för kräftfångsten.

Emellertid kunna mjärddar naturligtvis också, som nämnt, fånga större fisk, och ehuru metoderna därvid icke stå i något samband med användandet af ris, må dock ett par ord ägnas åt saken. Numera är det hufvudsakligen laken, som härvid kommer i betraktande. Det

¹ Här är endast fråga om insjöfisket och icke om flodfisket, där förhållandena gestalta sig annorlunda.

tycks ha varit en allmänt utbredd sed, som hållit sig kvar ända in i nutiden, att locka denna fisk in i mjärdarna genom att lägga in lysande föremål, t. ex. porslinsbitar, i dem (Mörsil i Jämtland, Unden i Tiveden, Mälaren m. fl. st.), och Lundberg och Wahlberg¹ omtala, att man i stället för midtarm af nät i ryssorna brukar i Siljan begagna en blankhyflad och alltså blänkande bräda, en uppgift, som jag fick bekräftad vid ett besök vid sjön. Äfven för abborre begagnar man stundom (Unden i Tiveden) porslinsbitar som lockmedel, dock för denna fisk gifvet mera sällan än för laken. Större roffi-kar lockade man fordom också med fisk som bete inuti mjärden. Enholm² omtalar nämligen i en afhandling om fisket i Östergötlands kustområde, att man efter mörstens lektid tog bort de »med rom nedsölade mjärdarna» från vasarna (se nedan) och placerade dem på andra ställen i sjön för fångst af abborre och gädda »med några der i så kallade lefvande betar av abbor eller mört, som artigt locka det rofgiriga djuret i gildret». Och Ström säger i sin beskrifning öfver Ångermanland af år 1705³ om ålmjärdarna: »Inuti sätta de agnfiskar, som ditlocka fisken». — På tal om norra Vätterns fiske säger Broocman⁴ bl. a: »Sänke-Mälar brukar man utpå djupet, bundne på ref, 4 å 6 famnar emellan hvar, then tid tå Abborn leker.»

Mjärdar i ledarmar af ris. I trakten öster om Huskvarna brukade man i åarna draga fram ett risstängsel från ena stranden till den andra och sätta lyftrasmjärdar i öppningar i stängslet; man kunde sätta ett par mjärdar ofvanpå hvarandra i samma öppning, och ända till 10 mjärdar i samma risarm. I Bulsjöån i Ydre härad (s. Östergötl.) användes för icke så länge sedan mjärdar i risarmar, ehuru

¹ Lundberg, R., och Wahlberg, V., Om sjön Siljan och dess fiske. (Sv. Fiskeritidskr. 1892, sid. 94). — Från Finland har jag sett ett meddelande, som jag nu ej lyckas återfinna, att laken genom en blankhyflad stång skulle lockas in i en ryssja, en metod, som ju mycket påminner om den i Siljan begagnade.

² Enholm, J., Enfalldiga anmärkningar om Östgöta skäreboars öfliga fiskesätt. Diss. Åbo 1753.

³ Ström, E. M., De Angermannia. Diss. Uppsala 1705. Äfven öfversatt af E. Modin under titeln: »Ångermanland akademisk afhandling af Erik Mickelsson Ström». Härnösand 1905.

⁴ Broocman, R., En fullständig Svensk Hus-Hålds-Bok. Norrköping 1736. Afd. 12, kap. 2, sid. 28.

med annan placering. Här var det icke fråga om lyftramsmjärdar, utan sänkmjärdar, och risarmen försågs ej med någon öppning för mjårdens infogande. I stället byggdes två armar ihop med hvarandra i spetsig vinkel. I denna, som riktades uppåt strömmen inkilades en mjärde. Redskapet var alltså afsedt att fånga uppgående fisk.

De båda nu nämnda anordningarna begagnades alltså i rinnande vatten. Ehuru denna uppsats endast kommer att afhandla sjöarnas redskap, har jag tagit med dessa två, emedan de äro de enda af mig själf iakttagna exemplen från södra Sverige på att mjärdar intagit ryssjornas plats i vanliga risarmar. De risarmar, som äro uppbyggda för mjärdar, ha nämligen i vanliga fall ett annat utseende om också i grund och botten samma konstruktion.

Mjärdarna urtypen för ryssjorna. Emellertid torde förhållandet fordom varit ett annat. Då var ju garn betydligt besvärligare att framställa än nu, och man saknade ju också alldeles bomull. Härigenom hade trävirket ett öfvertag öfver garnvirket, i synnerhet som det var betydligt hållbarare i längden. Man skulle alltså på rent spekulativa grunder kunna känna sig benägen att antaga, att mjärdarna fordom ersatte ryssorna, ja att de representera den urtyp, hvarur dessa utvecklats, såsom äfven Fries och Ekström för länge sedan antagit¹. Ty ryssjorna äro tydligen motsvarigheter till mjärdarna: principen i bådas konstruktion är alldeles densamma, skillnaden ligger i mera oväsentliga drag: ryssjan är hopfällbar i längdriktningen, den har flera ingångsstrutar, och vid dess mynning sitta vanligen ledarmar af nät, antingen ett på hvar sida eller ett oparigt i midten.

Hur dessa olikheter skola utvecklingshistoriskt förklaras, kan naturligtvis icke afgöras säkert utan en ingående undersökning af de olika typer, som förekomma och förekommit af både mjärdar och ryssjor. Här vill jag endast omnämna, hur jag tänkt mig det senare redskapets uppkomst ur det förstnämnda, och äfven anföra några skäl, som tala för att en sådan utveckling verkligen ägt rum.

¹ Fries, B. Fr., och Ekström, C. U., Skandinaviens fiskar. Med ett »Bihang», innefattande beskrifningar öfver de i Skandinavien bruklige fiskeredskap». Stockh. 1836 — 1857. Bih. sid. 27.

Hopfällbarheten i längdriktningen är tydligen en praktisk åtgärd för att få redskapet mer lätthandterligt. Den är däremot icke någon förändring, som ökar fångstförmågan direkt, men väl indirekt, emedan redskapet kunde göras större, framför allt längre, utan att bli allt för ohandterligt. Förändringen kunde naturligtvis icke vidtagas, förr än det mjuka garnet ersatt det styfva trävirket.

Äfven ökningen af ingångsstrutarnas antal står i direkt beroende af garnmaterialets användning, i det att deras anbringande vid ytterväggen gifvetvis därigenom i hög grad underlättades. Det egentliga motivet till strutantalets ökning ha vi emellertid att söka i den nyssnämnda tillväxten i längd hos redskapet. Det är för öfrigt icke alla ryssjor, som skilja sig från mjärdarna genom flera ingångsstrutar, Sirelius¹ har (sid. 183—186) beskrifvit flera i de finska floderna begagnade ryssjor med endast en ingångsstrut, och äfven Fries och Ekström (l. c. bih. sid. 28) omtala en sådan typ. Den förekommer för öfrigt än i dag i norra delen af Mälaren, där jag hört den omtalas.

Och hvad slutligen ledarmarna af nät beträffar, kunna de osökt härledas från de ledarmar af ris, som vi nyss lärt känna. Dessa ha samma läge och ändamål, och äfven deras längre från ryssjan belägna delar ersättas ofta, såsom vi funnit, af nätarmar. Det är i detta hänseende af intresse att se, att det ännu, såsom redan blifvit påpekadt, förekommer ryssjor utan sidoarmar af nät (Hults sn i Eksjötrakten), och lika belysande för frågan är, att i Finland mjärdar begagnas i alldeles liknande risarmar som de i fig. 4 *a* framställda (Sirelius, l. c. sid. 193, fig. 298, 299).

De nämnda ryssjorna utan nätarmar göra ju intryck af att vara mer primitiva än de andra och stå därigenom mjärdarna närmare. De utgöra alltså ett sannolikhetsskäl för det ofvan gjorda antagandet angående ryssjornas härkomst från mjärdarna. Ett annat sådant skäl kan man finna däri, att mjärdarna i vissa trakter af Norrland (Ängermanland,² Stugun, Mörsil och Frostviken i Jämtland, Lycksele

¹ Sirelius, U. T., Über die Sperrfischerei bei den finnisch-ugrischen Völkern. — *Materiaux et rech. ethnogr. Soc. Finno-Ougrienne.* Helsingfors 1906.

² Beträffande Ängermanland drar jag denna slutsats af följande passus hos Ström i hans nyssnämnda afhandling om Ängermanland: »Inbyggarna hafva äfven andra fångst-

i Lappland) kallas ryssjor. Det förefaller därför sannolikt, att åtminstone någon viss typ af mjärdarna äfven i södra Sverige fordom gått under namnet ryssja, och att detta namn där med tiden öfverflyttats på det redskap, ryssjan i modern mening, som ersatte trämjärdarna, men att i Norrlands inre delar, där denna ersättning, såvidt min egen erfarenhet sträcker sig, icke ägt rum, det just är denna sistnämnda omständighet, som gjort, att det ursprungliga redskapet fortfarande fått behålla namnet ryssja.

Som en egendomlig parallelform till de moderna ryssjorna i den mening att ett slags sidoarmar förekomma, kan äfven den mjärddtyp uppfattas, som för kort tid sedan var i bruk i norra delen af Mälaren (se sid. 102). Som en direkt mellanform mellan mjärddar och ryssjor kan den väl dock sannolikt icke betraktas.

Vasar.

Definition. Begreppet »vase» tar jag i det följande i en vidare omfattning än vanligen brukar vara fallet. De flesta af de risbyggnadstyper, som det i det följande skall bli tal om, ha nämligen ett rätt afvikande utseende från de allbekanta risvasarna. Någon genomförd systematisk terminologi existerar emellertid som bekant icke beträffande flertalet fiskeredskap, och en del af de nedan afhandlade typerna ha för öfrigt icke varit kända förut af fackmännen på det kulturhistoriska området. Vi skola i det följande finna, att flera vasar, nämligen båsvasarna med risväggar, i sin konstruktion visa större öfverensstämmelse med de här ofvan skildrade ledarmarna af ris än med de vanliga risvasarna (som i det följande kallas rundvasar). När jag det oaktadt skiljer risväggsvasarna från ledarmarna och sammanför dem med rundvasarna, sker det därför, att jag anser, att alla vasar ha haft ett nära utvecklingshistoriskt samband sinsemellan. Orsaken härtill är dubbel. För det första finns det två omständigheter, som tyda på att båsvasarna med risvägg verkligen leda sitt ursprung från mera enkla former af ungefär rundvasens bygg-

medel, som de kalla ålkassar, *gjorda liksom en ryssja*. Dessa äro antingen af smidiga kvistar eller rör eller också pärtor. I de ofvan nämnda trakterna af Jämtland och Lappland har jag själf kunnat öfvertyga mig, att mjärdarna kallas ryssjor.

nad, nämligen dels att båda af befolkningen kallas vase, och dels att vi ha en tydlig mellanform mellan båda typerna i den typ, som i det följande skall beskrifvas under namnet »båsvase utan risväggar.» Emellertid finns det från konstruktionssynpunkt, som sagdt, en lika tydlig släktskap mellan båsvasarna med risväggar och de förut beskrifna ledarmarna af ris, en släktskap, som, äfven den, tar sig uttryck i allmogens benämning, i det att båda gått under det gemensamma namnet »verke» eller »verka». I själfva verket torde man sålunda komma sanningen närmast, om man härleder båsvasarna med risväggar från båda hållen; de äro, för att låna en biologisk term, hybrider af ledarmarna och rundvasarna. Hvad som under sådana omständigheter föranledt mig att i systemet föra dem närmast tillsammans med rundvasarna, är den omständigheten, att bakom både båsvasar och rundvasar ligger samma tanke hos fiskaren, en tanke, som icke utgjort något motiv vid ledarmarnas konstruktion: riset spelar icke som hos de sistnämnda rollen af en arm, som skall leda fisken till det egentliga fångstredskapet genom att förhindra honom att komma fram åt annat håll, utan det är afsedt att *locka* fisken till platsen. I ledarmarna har det tydligen icke denna betydelse; det är tvärtom fördelaktigare, om fisken icke lockas att stanna och leka i deras rismassor, utan söker sig till andra platser. I öfverensstämmelse härmed äro ledarmarna icke heller afsedda för fångst af abborre och mört, som leka bland ris, utan för gäddan, som leker på gräsbotten. Vasarna åter äro, hvilken konstruktion de än ha, afsedda hufvudsakligen just för mört och abborre. Jag definierar alltså begreppet så, att *vasarna äro risbyggnader afsedda att locka fisken till fångstplatsen*, under det att ledarmarna leda honom dit genom att spärra vägen. Annars utgöra spärrfiskena och lockfiskena två ganska skarpt skiljda hufvudgrupper af fiskeredskap. Det icke minst intressanta hos båsvasarna är just denna deras verkligt hybridartade mellanställning; »verkligt» d. v. s. icke endast till form och konstruktion, utan äfven till härkomst.

Härefter kunna vi öfvergå till vasarnas olika typer. Vi börja därvid med de enklaste, som också utvecklingshistoriskt sedt torde vara de mest primitiva.

Högformig rundvase. Risvasar äro ju i våra insjöar synnerligen allmänna anordningar och ha på många håll, med eller utan skäl, kommit högt i ropet såsom fiskeförbättringsmedel. Dessa de vanligaste vasarna äro synnerligen enkla i sin anläggning: man förankrar på ett eller annat sätt några granar eller enar, stundom löfträd, vid bottnen, så att en rishög uppstår, där lekfisken samlas. I fiskevårdsintresse utläggas dessa vasar hufvudsakligen för att bereda fisken ett ökad antal lekplatser. För allmogefiskaren af den gamla stammen var emellertid fiskevårdssynpunkten skäligen främmande; han lade sina vasar för att samla lekfisken på vissa bestämda platser, där den lättare kunde fångas, och dit den också lockade roffiskar, som sälunda också kunde erhållas i större mängd där än på andra platser i sjön. Därför placerade fiskaren omkring »vasen» eller »bråten» dels mjärdar för lekande mindre fiskar (mört, abborre m. fl.), dels stångkrok för roffiskar, eller han satte sig själf där i sin båt med metspön eller garnerade platsen med nät.

De vasar, man numera ser i insjöarna, äro till stor del utlagda efter recept af hushållningssällskapens fiskeritillsyningsmän, eller emedan deras utläggande gjorts till villkor för erhållande af fiskplanteringsbidrag, och man kan därför misstänka, att de ofta icke blifvit byggda på gammalt häfdvunnet sätt. Här skall beskrifning lämnas på en vase, sådan den uppritades för mig i sanden af en gammal allmogefiskare från Hults socken ö. om Eksjö. Vasarna i traktens sjöar hade ett annat, något enklare och modernare utseende. Det är nämnda trakts betecknande namn »rundvase», som ofvan upptagits för att utmärka kontrasten mot »bäsvasarna», som vi komma till senare.

Som af fig. 9 synes, blef en massa ris förankradt i en hög, ofta med här och där utskjutande toppar. Det hela sammanhölls mot storm och isgång genom störrar, som drefvos ned i bottnen, dels inuti rishögen, dels i dess ytterkant. Störarna stodo i den sistnämnda ganska tätt, med omkr. en fots mellanrum eller obetydligt glesare. Den yttre störkretsen höll ej mer än omkr. 2 m. i diameter. Ofvan vattenytan såg man föga eller intet mer än störrarna. Utanför placerade man sänkmjärdar med mynningen inåt. Man satte dem

ganska tätt, intill 10—12 omkring en enda vase. De sänktes helt enkelt ned till botten med en sten inuti som tyngd. Snart blefvo de emellertid så tunga af vidfästad mörtrom, att sänke blef obehöfligt. Stundom (åtminstone i sjön Nätaren ö. om Jönköping) placerades en eller annan mjärde ofvanpå riset i vasen uppe i vatten-

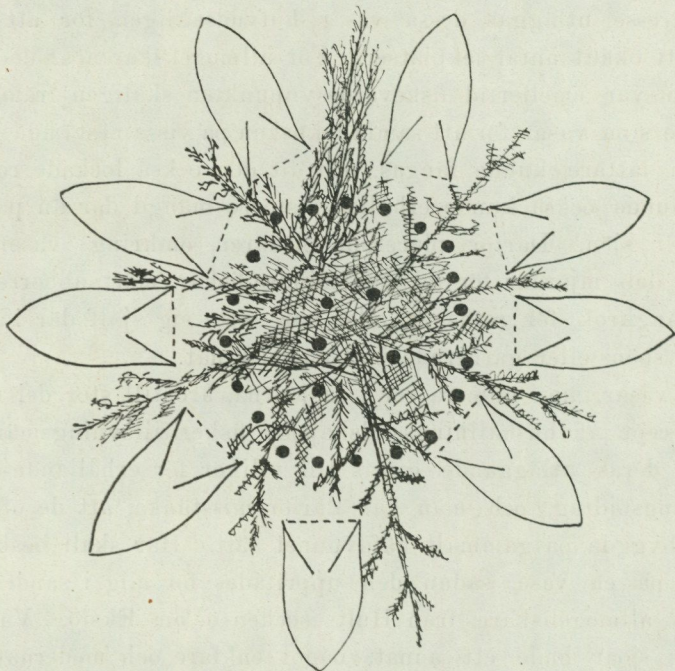

Fig. 9. Rundvase. Hults sn, Jönköpings län. Planteckning.

ytan. En gammal fiskare uppgaf, att mörtan stundom i sådan massa trängt sig in i mjärden, att han i en mjärde fått 300—400 st. i ett enda vittjande.

Det enklaste (och kanske också uråldrigaste?) sättet att göra en vase var att helt enkelt fälla ett träd, som stod vid sjökanten, och låta det ligga med toppändan i vattnet. Metoden begagnades för icke länge sedan just för fiskeändamål i södra Södermanland.

Platt rundvase. Det nyssnämnda bruket att sätta en mjärde ofvanpå riset i den högformiga rundvasen leder direkt öfver till en

typ, som vi kunna beteckna som platt rundvase, emedan riset lägges platt som en matta på bottnen till underlag för mjärden. I sammanhang därmed har störrarnas anordning ändrats, och mjärden sättes icke löst utan fästes med en stör. Fig. 10 åskådliggör byggnaden. Några störrar sättas parvis i en ring af omkr. 2 m. diameter. Mellan störrarna i hvarje par läggas ett par eller några få grangrenar, växelvis med tjockändarna inåt och utåt, och alla störparens risgrenar bilda på så sätt gemensamt en matta, som är någorlunda jämnt utbredd inom och äfven något utom störkretsen. Riset i hvarje störpar tryckes ned mot bottnen af en vidjehank; i midten af vasen, där denna hank verkar minst, hålles det ned af mjärden. Denna fastbindes, som nämndt, förden-skull vid en stör, som stickes ned i bottnen. Fästandet vid stören sker icke vid mjärdens förfärdigande, utan endast för tillfället ute vid vasen. Ofvanpå mjärden lägges ytterligare ris.

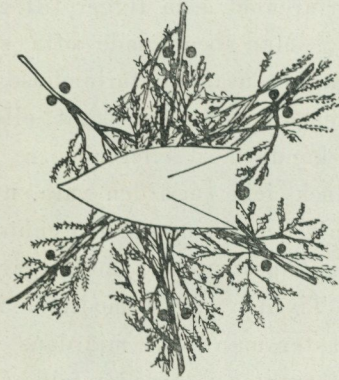

Fig. 10. Platt rundvase. Planteckning efter en modell i naturlig storlek, som af en fiskare upphygdes på marken. Riset ofvanpå mjärden icke uttritadt.

Denna typ är mig bekant endast från Helgesta socken i Södermanland (trakten kring Båfvens västra strand). Där fångades med den både mört och annan lekfisk. En med den nu beskrifna platta rundvasen tydligen mycket närstående typ omtalas af Trybom¹ från sjöarna Ralången och Säbysjön i trakten sydväst om Tranås. Om sistnämnda sjö säger han: »De fordom så talrika risunderlagen för braxenmjärdarna hade liksom vasarna en ganska stor betydelse för fisklekarna.» Om Ralången låter uppgiften i fråga något mindre summarisk: »Om också få eller inga direkt för fisklekarna byggda risvasar finnas, så tjäna dock de mycket talrika, för braxenmjärdarna afsedda risunderlagen mycket väl för detta ändamål. Dessa underlag

¹ Trybom, F., Undersökningar af en del inom Södra och Norra Vedbo samt Vista och Tveta härader belägna sjöar. — Jönköp. läns Hushållningssällsk. handl. o. tidskr. 1897.

sades i regeln årligen förses med nytt ris, hvilket förut fått ligga så länge i vattnet, att det icke har benägenhet för att flyta upp. Själfva rishögarna nå icke högt öfver botten.» Riset synes alltså icke ha varit fasthållet vid bottnen med störar, hvilket gör denna typ ännu mer primitiv än den i fig. 10 framställda.

Miniatyrvasar. Vi möta här en användning för ris i så liten utsträckning, att det knappast är fullt motiveradt att använda ordet vase. Men bruket i fråga står dock i tydligt samband med den erfarenhet, som ligger till grund för risvasarna.

Man begagnade ofta sänkmjårdarna — och man gör så än i dag — utan all förbindelse med egentliga vasar, i det att man lägger dem i någon vasskant eller hvar som helst, där man anser, att lekande mört eller abborre bör gå fram. Alldeles utan ris låter man dock icke mjärden vara, utan man sätter fast små kvistar i själfva mjärden kring dess mynning. I somliga trakter fäster man riset i ingångsstruten (sjön Färgaren i Törnesfalla sn, Kalmar län; Unden i Tiveden och förmodligen i många andra trakter). I andra trakter fäster man det i mjårdens ytterdel (Sommen i N. Vi; Försjön i Eksjötrakten), och i så fall har man särskilda öglor fastgjorda där för ändamålet. Förmodligen kunna båda sätten begagnas efter behag på en och samma trakt. Det ris, som begagnas, växlar på olika trakter. Det vanligaste är gifvetvis granris (t. ex. i Lycksele, i Oxberg, i Mora, Båfven i Södermanland, Unden i Tiveden, Sommen, de nyssnämnda sjöarna Försjön och Färgaren, Östgöta skärgård¹), dessutom begagnas (i Lycksele och i Oxberg jämte granris) ljungkvistar, som af somliga anses bäst för abborre, samt nylöfvad säl eller en. I Ydre härad i Östergötland begagnades fordom enligt Laurenius² först grankvistar och sedan björklöf, och Broocman (l. c.) nämner likaledes björklöf från Sommen i samma östgötatrakt.

Man kan ju mycket väl tänka sig, att detta bruk att locka fisken med ris i mjårdarnas mynning kan ha uppstått direkt ur kännedomen om fiskens begär efter ris för rommens vidfästande. Men man kan också tänka sig, att det primära varit, att sänkmjär-

¹ Enholm, l. c. II, sid. 7.

² Laurenius, J., *Dissertatio de Ydria, Ostrogothiæ territorio* I. Diss. Uppsala 1738.

darna förenats med verkliga risvasar, och att de först sekundärt blifvit använda äfven på platser, där ingen vase fanns, men då lämpligen försedda med en liten miniatyrvase, det vid ingången in-stuckna riset.

Båsvase utan risväggar. Fries och Ekström beskrifva i sitt nyssnämnda arbete (bih. sid. 8), dock utan angifvande af den trakt, där det begagnades, under namnen »verke», »mjärdeläger», »vase» och »mörtvase» ett redskap, som i detta sammanhang har ett rätt stort intresse. På grund af denna beskrifning har fig. 11 blifvit rekonstruerad. Beskrifningen lyder som följer:

»Sättet, på hvilket Verke byggdes i de äldsta tiderna, var lika enkelt som besvärligt för fiskaren. Först nedstöttes i sjöbottnen tvenne rader störrar, hvarje rad af 3 till 4 alnars längd, på så långt afstånd från hvarandra, att mjärden hade tillräckligt rum mellan båda störraderna: där-

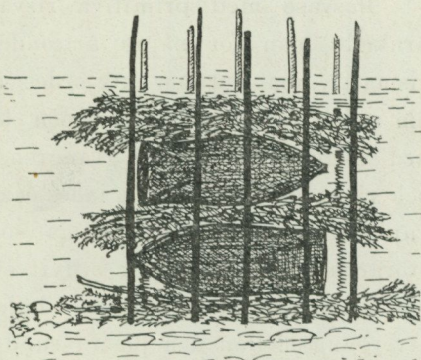

Fig. 11. Båsvase utan risväggar, sedd från sidan. Rekonstruktion efter Fries' och Ekströms beskrifning.

efter nedpackades på sjöbottnen ett lager granris, så bredt att det jämt fyllde afståndet eller rummet mellan störraderna. På detta granrislager lades sedan mjärden, öfver den åter ett lager granris, sedan åter en mjärde. På detta sätt fortfor man med mjärdar och granris emellan, ända upp till vattenbrynet: likväl lades icke Verke på djupare vatten, än att 2 högst 3 hvarf mjärdar räckte upp till vattenytan. Denna inrättning hade den stora olägenhet, att fiskaren, då mjärdarna skulle vittjas, nödgades upptaga, icke endast mjärdarna, utan äfven granrislagren, utom det som låg på sjöbottnen.»

Denna vase påminner om den platta rundvasen genom det horisontella läge, riset intager, och i någon mån äfven genom de störrar, som hos båda typerna utgöra redskapets yttre begränsning. Men hos båsvasen ha dessa i nära anslutning till mjärdens form ställts i två raka rader och flyttats intill mjärden. Härigenom för-

svinner anledningen att sätta dem parvis såsom i den platta rundvasen, då ju mjärden nu kan hålla fast hela rismassan och något särskildt fäste för de yttre delarna alltså icke behöfves.

Namnet rundvase passar tydligen icke här. Vi ha kommit öfver till en ny typ, som vi med ett än i dag kvarlevande allmogenamn kunna kalla båsvase: mjärden står ju som ett kreatur i ett bås. Men till skillnad från följande typ är det en båsvase utan risväggar.

Båsvase med primitiva risväggar. I Vänge socken i Uppland brukade man för några årtionden sedan placera en mjärde på en rismatta, om bottnen utgjordes af lera, eller direkt på gräsbotten, om sådan fanns på platsen, och kring mjärden på båda sidor sticka ned någorlunda grofva grangrenar i bottnen med tjockändan nedåt och risändan uppåt. Ris lades också ofvanpå mjärden. Anordningen var alltså ungefär densamma som i fig. 11, med den skillnad, att störarna i båsets väggar blifvit ersatta af stående ris; dessutom sattes icke mer än en mjärde i höjd. Typen bildar en ganska tydlig öfvergång mellan den platta rundvasen och de öfriga båsvasarna.

Med denna typ öfverensstämmer ganska nära en i litteraturen omnämnd typ, som emellertid är något mer komplicerad. Enholm har i sin förut citerade afhandling om Östergötlands fiske (del II sid. 7) en skildring af en variant, som i sin något otydliga affattning lyder på följande sätt: »Dylika Mjårdar bruka äfven fiskare om våren, då abbor, mört, med flerahanda små fisk leka, at några i saltsjön, men flera i frisksjöar, utmed hvass och gräsbunkar på följande sätt upgildra: Flere störar af granruskor, så långt emellan hvardera, som mjärden makligen med största ändan synes uti en rundel eller cirkels-figur, nedjagas i botn, hvarest först nedsänkas granqvistar, sedan et hvarf Mjårdar der på, och således fortfares med mjårdar, och granris emellan, ända til vatnbrynet; dock plägar en sådan verke ej uprättas på djupare vatn, än der två, högst tre hvarf råka vatnbrynet. Denna fiskeverken kallas vasa.»

Denna typ synes alltså ha bestått af unga granar med vidsittande kvistar (»störar af granruskor»), nedkörda i ring i bottnen, med mjärdarna placerade i mellanrummen, förmodligen med mynningarna riktade utåt.

Båsvase med fasta risväggar och sänkmjårdar. Nästa steg i riktning mot den högre fullkomligheten toges af en typ, som likaså finnes beskrifven och äfven afbildad i nyssnämnda arbete af Fries och Ekström. Den har i deras beskrifning samma namn som båsvasen utan risväggar. Från båsvasen med primitiva risväggar skiljer den sig därigenom, att risväggarna äro af stabilare konstruktion: fiskaren har tydligen fått användning för sin erfarenhet med de ofvan skildrade risarmarna för ryssjor. I jämförelse med dessa är riset icke så groft; man använder ej hela granar, hvilket ofta var fallet

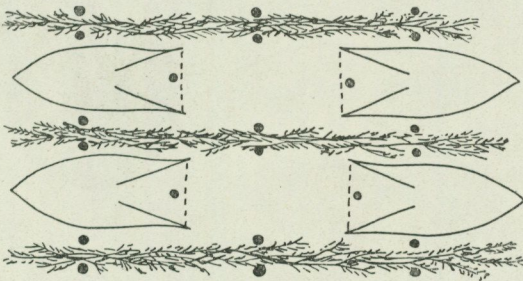

Fig. 12. Båsvase med fasta risväggar och sänkmjårdar. Riset ofvanpå mjårdarna ej utritadt. Något fritt efter Fries och Ekström.

där, utan endast kvistar. Typen representerar en gifven förbättring gentemot föregående typer, då, såsom också Fries och Ekström framhålla, man icke längre behöfver göra sig besvär med risets borttagande vid vittjandet. Det är dock fortfarande sänkmjårdar, som användas; men för att de skola stå stadigare äro de vid mynningarna uppträdda på nedslagna käppar. 1—3 mjårdar trädde på samma käpp, och öfver dem lades ris. Hur fisken skulle komma in i »båset», omnämnas icke i beskrifningen, men möjligen skedde det på samma sätt som den i fig. 15—16 framställda typen eller också som i den uppländska båsvasen, som vi nu öfvergå till.

Fries och Ekström omtala icke, i hvilken trakt den af dem skildrade båsvasen med risväggar begagnades. Men då jag för kort tid sedan träffade en fiskare vid Skokloster i Uppland och kom att tala med honom om gamla fiskemetoder, fick jag höra, att i trakten för omkr. 30 år sedan begagnades båsvasar af samma typ som den nu

sist omnämnda, blott med den oväsentliga skilnaden, att hvarje ris-arm endast hade två par störar; dess längd var ungefär 1,5 m. Riset lades ända från botten upp till ytan, men så glest, att fisken kunde gå in emellan det. Ibland användes två bås i bredd, ibland blott ett. Med dessa redskap togos massor af mört. Att de alldeles kommit ur bruk, beror på lagförbud mot användandet af sprötmjårdar. Deras namn var »kasseverka» (sing.); mjårdarna kallades nämligen »kassar». I andra delar af norra Mälaren tyckas de ha försvunnit

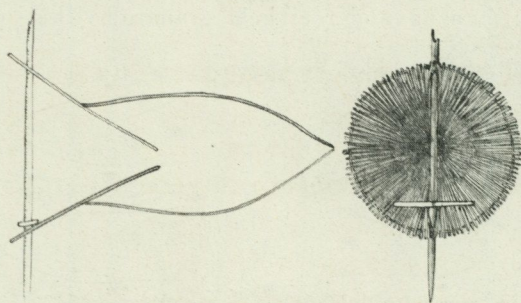

Fig. 13. Mjärde för båsvase från Skokloster, i längdgenomskärning och sedd framifrån. Ungefärlig skiss, ritad på grund af beskrifning.

tidigare, ty jag har vid förfrågningar hos 7 fiskare icke kunnat få några upplysningar om dem.

De mjårdar, som begagnades i dessa mälarvasar, voro af en hittills icke bekantgjord typ, och jag meddelar därför här ett par skisser af dem. De visade den intressanta afvikelsen från vanliga mjårdar, att mynningen var försedd med ett utvidgadt parti utanför själfva mjärden, uppkommet därigenom, att ingångsstruten fick fortsätta ett stycke utanför föreningslinjen med ytterdelen. Mjårdens mynning fick därigenom större vidd (drygt 1 m.) och fångade mer. Äfven dessa mjårdar fastgjordes med en stör i botten, inträdd genom den yttre struten. För att hindra mjärden att glida upp var stören nedtill försedd med en tvärså, så som fig. 13 utvisar. Mjårdarna bundos af videkvistar med granrötter. På något afstånd från Mälaren (i Vänge socken s. v. om Uppsala) begagnades emellertid vanliga mjårdar utan utvidgad mynning.

En båsbase af något liknande konstruktion är det antagligen Gyllenberg¹ syftar på, då han om mörtfisket säger: »Somliga bruka göra verken af ris, som äro fyrkantiga med 2 å 3 öppningar, i hvilka mjälar nedsättas.» Han omtalar, att också nät brukade sättas utomkring.

En variant af denna båsbase med fasta risväggar begagnades för omkr. 30 år sedan i Hjälmarens östligaste del (fig. 14). Skillnaden ligger hufvudsakligen däri, att båset icke gjordes fyrkantigt, utan triangulärt. Mjärdens mynningsdel hade fastsittande öglor, som trädde på de närmaste störrarna. Typen förekom äfven, enligt hvad fru Aug. Berger meddelat mig, i Vingåker i Södermanland.² Där brukade man emellertid förlänga risväggarna utanför mjärdens mynning. Jämför de sid. 90—91 beskrifna ledarmarna med mjärde i Bulsjön.

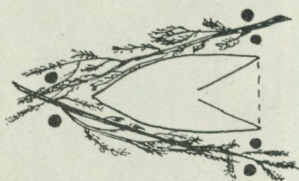

Fig. 14. Trekantig båsbase.
Efter en modell, uppbyggd på
marken.

Båsbase med fasta risväggar och lyft-ramsmjärdar. En ny typ påträffade jag i Hults socken öster om Eksjö (fig. 15 och 16), där den kallas båsbase; det är alltså från denna trakt jag hemtat denna benämning. Konstruktionen är, hvad själfva båsen beträffar, densamma som i nyss beskrifna typ: fyra eller tre korta risarmar byggas parallelt med hvarandra och på en mjärdvidds afstånd. I båsen sätter man mjärdar med öppningarna inåt, men nu ej längre sänkmjärdar, utan *lyftarmsmjärdar*, och dessa dragas så långt ut mot båsens mynnningar, att ramstörrarna, som med de nedre spetsiga ändarna köras ned i botten, äfven kunna få fäste mot väggarnas mynningsstörrar, vid hvilka de förenas med vidjeringar. Då riset i väggarna lägges tätt och räcker ända ned till botten och upp till ytan, måste fisken få tillfälle att komma in i båsen från annat håll, nämligen öfver eller under mjärdarna, som alltså sättas växelvis lågt och högt. Dessa båsbasar voro förr allmänt i bruk i trakten, men äro sedan omkr. 25 år alldeles bortlagda.

¹ Gyllenberg, J. G., Kort afhandling om insjöfisket i Svea riket. Stockh. 1770. S. 38.

² I denna trakt, i synnerhet i sjön Tisnaren, tyckas, efter hvad det berättats mig, äldersdomliga fiskemetoder i samband med risning ännu lefva kvar i större utsträckning än annorstädes. Trakten vore förtjänt af en undersökning.

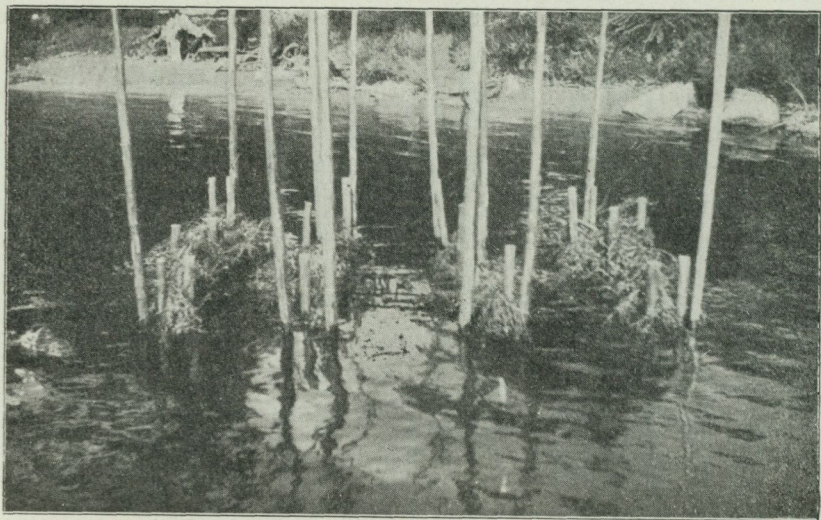

Fig. 15. Båsvase med risväggar och lyftrasmjårdar. Hulstas sn, Jönköpings län. Redskapet uppbyggdes för tillfället af en gammal fiskare. I brist på mjårdar markerades endast deras plats genom störrar (de långa). Förf. foto.

I en annan trakt af Småland, nere i Dörarp i Sunnerbo härad, påträffades en variant af båsvasen med en något enklare form än den sist beskrifna. Den har samma utseende som fig. 17 utvisar, alltså kortare stängsel med en enda mjärde utfyllande hela båset. Tre risarmar bilda tillsammans två båsar, och de båda mjärdarna vända mynningarna åt hvar sitt håll. Riset skjuter obetydligt utom mjärden,

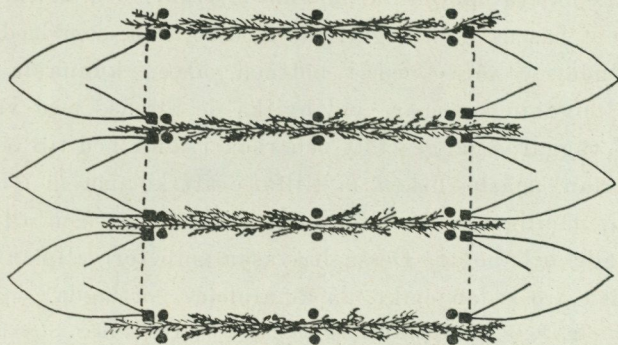

Fig. 16. Båsvase. Samma redskap som i fig. 15. Plan-teckning.

längst ut på mynningssidan. Detta fångstredskap kallas i trakten med risanhopningars vanliga namn »vase» eller »bråte» eller kanske allmännast »sommarmjärdar», då redskapet ju afser att locka lekande fisk och alltså är i bruk endast om sommaren (rättare försommaren och våren). I trakten begagnas en annan mjärdtyp för fångst af agnfisk under vintern. Möjligen är båsvasen i fråga ännu i bruk.

Ringbåsvase för håf. Som det sista ledet i utvecklingskedjan kan uppställas en egendomlig variant af båsvasen, som jag påträffade i sjön Uden på Tiveden (fig. 18). Den afviker starkt från den typiska båsvasen, ehuru härkomsten är omisskännlig, har icke ens båsform och icke heller lyftramsmjärdar, utan förses med sänkmjärdar, och dessa ha samma lösa förening med riset, som vi förut funnit hos rundvasen. Dessa mjärdar äro emellertid icke det väsentligaste fångstredskapet, utan detta utgöres af en håf. Upphufvet till typen är antagligen helt lokalt. I Uden fiskas nors allmänt med stora håfvar under leken, och man har tydligen med ledning häraf uppfunnit ett sätt att använda håf äfven för mörten under hans lektid. Men då mörten i allmänhet icke själfmant samlas i så täta stim, att det lönar sig att håfva

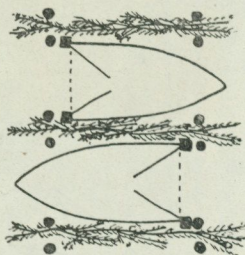

Fig. 17. Båsvase med risväggar och lyftramsmjärdar, Dörarps sn, Kronobergs län. Planteckning.

upp honom, måste man med konstlade medel locka honom tillsammans i större mängd, och man tog då naturligtvis till de gamla kända risbyggnaderna och förändrade dem något. Så uppstod det redskap, som i den trakt, där det än i dag begagnas (norra delen af Uden, den s. k. Insjön) kallas »mörteverkel» eller »mörtbråte», och som vi lämpligast kunna beteckna som en ringbåsvase för håf. En risarm bygges på vanligt sätt med störpar som stöd, men icke rakt fram, utan i en ring, så vid, att den inuti ledigt rymmer en norshåf. Man iakttar emellertid också en annan olikhet gentemot de vanliga risarmarna, i det att man icke lägger riset ända ned till botten; utan ett stycke från denna slår man ett vidjeband (»hank») kring störarna i samma par, och först på dessa band lägges riset, vid vattenytan nedtryckt af ett nytt band. Sålunda lemnas

närmast bottnen möjlighet för mörten att komma innanför ringen. I denna lägger man på bottnen hâfven, en norshâf, som tages upp med lämpliga mellantider. Utanför sätter man sänkmjårdar och nät eller metar där.

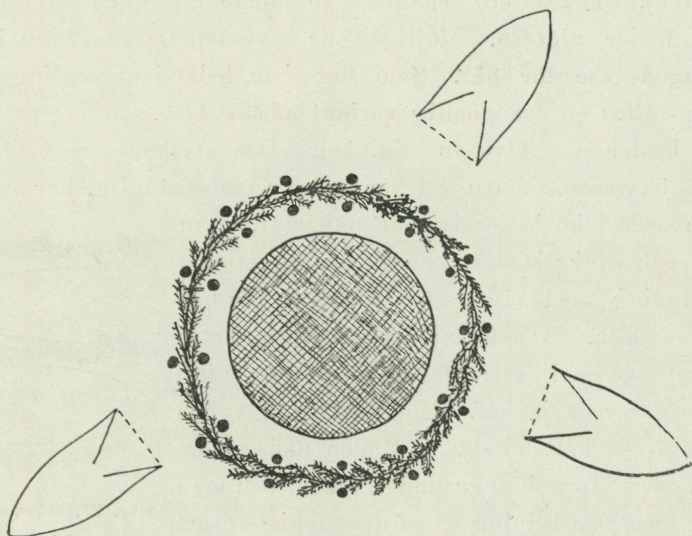

Fig. 18. Ringbâsvase för hâf. Unden i n. Västergötland. Plan-teckning efter beskrifning.

Risarmar, vasar och mjårdar äro säkerligen uråldriga inrättningar. I vår nyare kulturhistoriska litteratur äro de synnerligen styfmoderligt behandlade. Men egendomligt nog ha vi i behåll en mycket gammal litteraturuppgift om dem, nämligen från den gamla Upplandslagen, som stadfästes år 1296 och väl säkerligen baserar sig på en åtskilligt äldre hâfd. I en punkt, som äfven visar oss, att den ännu kvarlevande benämningen »verke» är uråldrig, heter det som inledning till en stadga om böter: »Nu læggær man mædræ i annærs mans værkæ.» Sannolikt hade redskapen äfven vid den tiden en mycket hög ålder; i deras konstruktion finnes ingenting, som skulle omöjliggöra deras användning för ett stenåldersfolk.